

شرح رساله حقوق اما سجاد (ع)

کمال نفوس انسانی، غایت جعل حقوق و تکالیف

اگر خداوند متعال حقوقی را به گردن ما انسان‌ها گذاشته، این برای کمال ماست. به طور کلی فلسفه جعل تکالیف و حقوق، چه حقوقی برای خودش و چه حقوقی برای دیگران و چه حقی بر انسان نسبت به خودش، اینها همه در راستای اکمال نفوس انسان‌هاست. اگر خداوند متعال منشأ همه حقوق است، اگر براساس مصالحی این حقوق را جعل کرده، اگر اوست که نسبت به انسان‌ها حقوقی قرار داده و حقوقی را برای خودش قرار داده، اینها همه یک هدف را تعقیب می‌کند و آن اینکه انسان با رعایت این حقوق و تکالیف، به مقصد اعلاای حیات و خلقت خودش برسد و نزدیک شود.

اگر ما از این زاویه به حقوق نگاه کنیم؛ مثلاً حق پدر و مادر بر فرزند و بالعکس، حق همسایه، حق معلم، حق رحم، حق آباء و اجداد، حق خودِ خدا، این حقوق همه برای آن است که اگر کسی این حقوق را مراعات کند، به مقام قرب می‌رسد. اگر خداوند متعال انسان را خلق کرده و خلقت انسان عبث نبوده و غرضی در پی خلقت انسان داشته، همانند سایر افعالش و مهم‌ترین کار خداوند تبارک و تعالی، خلق انسان بوده - بنابراین آنچه که از ادله استفاده می‌شود - لذا مهم‌ترین اغراض هم در پی خلقت انسان بوده است. پس می‌بایست برای اشرف الموجودات که به اهمّ الاغراض و الغایات خلق شده، راه وصول به آن مقصد و منزل را هم تعیین کند که این راه را تعیین کرده است.

پس تعیین حقوق و جعل تکالیف، همه برای رسیدن به آن مقصد است. بنابراین اگر کسی گمان کند که صرفاً با عمل به واجبات و بدون رعایت این حقوق می‌تواند به آن مقصد برسد، در اشتباه است. اگر کسی گمان کند صرفاً با عمل به حدیث قرب النوافل می‌تواند به آن مقصد برسد، در اشتباه است؛ بله، در روایات داریم که عمل به نوافل و مستحبات، یک قربی برای انسان ایجاد می‌کند. اگر ما عمل به این حقوق را مستحب بدانیم، این به معنای عام مستلزم کمال است؛ ولی اگر بین حقوق و این تکالیف یک تفکیکی قائل شویم، دیگر ممکن نیست کسی صرفاً با عمل به واجبات دینی و تکالیف بخواهد به آن مقصد برسد. بله، اگر ما گفتیم حق و تکلیف ملازم هستند و در کنار هر حقی یک تکلیفی است، آن وقت تکلیف به معنای عام هم مستحبات و هم واجبات را می‌گیرد و هم شامل الزاماتی می‌شود که برای رعایت این حقوق جعل شده است. پس نمی‌شود ما تکالیف را فقط نسبت به عبادات و نماز و روزه بدانیم و از این حقوق غافل شویم. به هر حال این ۵۱ حق به ضمیمه واجبات و تکالیفی که به گردن ماست، همه از ناحیه خداوند برای این جعل شده که ما را بالا ببرد و به مقصد اعلاای خلقت نزدیک کند. با این نگاه باید وارد بحث از این حقوق و عمل به این حقوق شویم.

«الحمد لله رب العالمین»